

Королёв И. Р. Ядерно-периферийная таксономия стереотипных реакций американцев на стимулы 'cooperativity' и 'cooperative language personality'.

В статье осуществлена ядерно-периферийная таксономия стереотипных реакций американцев на стимулы 'cooperativity' и 'cooperative language personality'. Анализ эмпирического материала, полученного в результате проведенных социо-, психолингвистического экспериментов, позволил выявить индивидуальные и коллективные стереотипные реакции на стимулы 'cooperativity' и 'cooperative language personality', систематизировать и типологизировать ассоциативные поля индивидуальных и коллективных стереотипных реакций на стимулы 'cooperativity' и 'cooperative language personality', а также прокомментировать особенности ядерно-периферийной таксономии стереотипных реакций американцев на стимулы 'cooperativity' и 'cooperative language personality'.

Ключевые слова: ядерно-периферийная таксономия, 'cooperativity' и 'cooperative language personality', стереотипные реакции, коммуникативное сознание американцев, эксперимент.

Korolyov I. R. Nuclear-Peripheral Taxonomy of Stereotyped Reactions to Stimuli 'Cooperativity' and 'Cooperative Language Personality' in Communicative Consciousness of Americans.

The article deals with the nuclear-peripheral organization of stereotyped reactions to stimuli 'cooperativeness' and 'cooperative language personality' in the communicative consciousness of Americans. The analysis of the empirical material obtained as a result of the social and psycholinguistic experiments made it possible to identify individual and collective stereotyped reactions to stimuli 'cooperativity' and 'cooperative language personality', to systematize and typify the associative fields of individual and collective stereotyped reactions to stimuli 'cooperativity' and 'cooperative language personality', and also to establish a nuclear-peripheral organization of stereotyped reactions to stimuli 'cooperativity' and 'cooperative language personality' in the communicative consciousness of Americans.

Keywords: nuclear-peripheral organization, 'cooperativity' and 'cooperative language personality', stereotyped reactions, communicative consciousness of Americans, experiment.

УДК 81'42:81'115

Леміш Н. Є.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**СИНТАКСИЧНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ОСНОВА ЗІСТАВЛЕННЯ
В СУЧАСНИХ ЛІНГВОКОГНІТИВНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ**

У статті представлено синтаксичний концепт як основу зіставлення в сучасних дослідженнях з когнітивно-семантичного синтаксису. Проаналізовано наукові студії щодо визначення поняття "синтаксичний концепт" і його витлумачення в зіставно-типологічних працях. Виявлено потенціальну спроможність синтаксичного концепту бути основою зіставлення для дослідження змістової і структурної організації синтаксичних категорій у різних типах дискурсу. Такий підхід дасть змогу детально вивчати не лише конкретні гомогенні поняття, а й абстрактні гетерогенні явища та категорії.

Ключові слова: синтаксичний концепт, основа зіставлення, когнітивно-семантичний синтаксис, змістова і структурна організація концепту.

Зміна в сучасному наукознавстві антропоцентричного принципу на антропокосмічний закладає підвалини для вивчення лінгвоантропогенезу у ХХІ ст., який характеризується такими ознаками розвитку лінгвокультури, як гуманістичність, висхідна еволюція (майбутність цілепокладання), цілісність світогляду автора – тексту – суспільства, ідейна новизна, знання минулого з їхніми похідними [1, с. 103–104]. У цьому контексті процес взаємодії та взаємозв'язок лінгвокультури та ноосфери виявляється через вираження мовної свідомості людства в мовній творчості та власне

формуванні лінгвістичної культури. Така експлікація можлива завдяки “самовдосконаленню духовності особистості через мовленнєво-мисленнєві канали” [1, с. 99], що надає особливої актуальності вивченню різного роду одиниць, явищ і категорій, дотичних до проблеми ментальних репрезентацій, у тому числі з позицій когнітивної лінгвістики у зіставному аспекті.

Першочерговим завданням у межах зазначеної проблематики є встановлення об'єктивної основи для зіставлення як на когнітивно-семантичному (глибинна експлікація), так і когнітивно-синтаксичному (поверхнева експлікація) рівнях. Починаючи з кінця ХХ ст. (1999 р.), представники Воронежської теоретико-лінгвістичної наукової школи на чолі з З. Д. Поповою [11, с. 27] вводять у науковий обіг поняття “синтаксичний концепт” на позначення одиниці когнітивно-семантичного синтаксису, яка займає проміжний рівень між суто мисленнєвим та лінгвальним, виходячи на когнітивні механізми концептуалізації та категоризації (оскільки категорії формуються когнітивними структурами, за Дж. Лакоффом [17]). Правомірність здійснення зіставного аналізу на базі синтаксичного концепту зумовлюється притаманністю йому глибинної структури з планом змісту та планом вираження [4, с. 70–71; 8, с. 107–108].

Мета статті – розкриття специфіки синтаксичного концепту як одиниці зіставлення в лінгвокогнітивних студіях.

Завдання:

- уточнити поняття “синтаксичний концепт”;
- визначити характеристики синтаксичного концепту, які детермінують його обрання як одиниці зіставлення в сучасних дослідженнях з когнітивно-семантичного синтаксису;
- проілюструвати використання синтаксичного концепту в ролі *tertium comparationis* на матеріалі дисертаційних праць українських дослідників.

Визначення поняття “концепт” і встановлення його типології за різними критеріями дотепер є предметом багатьох дискусій. Наприклад, Ю. В. Богоявленська зазначає, що “складний, абстрактний характер концептів зумовлює наявність великої кількості різних типологій, які враховують їхню природу, зміст, функціонування і т.д.” [2, с. 8]. Відтак, концепти класифікуються за способом експлікації (напр., вербалізовані / приховані – у З. Попової та Й. Стерніна), за приналежністю до окремих груп носіїв (універсальні, етнічні, цивілізаційні, групові, індивідуальні тощо), за сферою функціонування (побутові, наукові, художні – О. Ю. Пономарьова), за характером і природою асоціацій (пропорційні, сформовані, у процесі формування, граничні, рудиментні – Г. Слишкін), за критерієм репрезентації в мові (спочатку лише лексичні, а пізніше ще й фразеологічні, морфологічні та синтаксичні [2, с. 9]) тощо.

Інтерес викликає класифікація концептів М. М. Болдирева, який виділяє так звані “мисленнєві картини”, схеми, власне поняття, прототиби, пропозиції, фрейми, сценарії (скрипти), гештальти [3, с. 36–38]. На увагу також заслуговує авторська – тричленна категоріальна класифікація концептів М. В. Піменової, відповідно до якої всі концепти можна поділити на базові (космічні, соціальні, психічні / духовні), концепти-дескриптори (дименсіональні, квалітативні, квантитативні) і концепти-релятиви (концепти-оцінки, концепти-позиції, концепти-привативи) [10, с. 128–129]. Звісно, що межі статті не дозволяють зробити детальний огляд усіх класифікацій концептів, тож напрям наукового дослідження, як правило, зумовлює аналіз певного типу / типів концепту.

Як уже зазначалося, поняття “синтаксичний концепт” з'явилося наприкінці ХХ ст. Його ще називають “синтаксично репрезентований концепт” [12].

С. Є. Кузьміна тлумачить “синтаксичний концепт” як інформацію “про тип ситуації (сукупності предметів і відношення, яке їх пов’язує)”, що виражається структурною схемою речення і репрезентується у вигляді типової пропозиції (тобто структурованої сукупності смислів) [5, с. 90]. Погоджуючись у цілому з такою дефініцією, під “синтаксичним концептом” розуміємо “амбівалентну ідеальну одиницю (ментальну сутність) з планом змісту, репрезентованим типізованою пропозицією, і планом вираження у вигляді структурної схеми” [7, с. 12] (детал. див. [8]).

Зауважимо, що, попри розповсюдження поняття “синтаксичний концепт” в російській когнітивній лінгвістиці, у західній Європі, США, на Сході воно ще не є визнаним. Однією з головних причин такої ситуації, на наш розсуд, є інтерпретація англійського терміна *concept* як *notion*, тобто ототожнення *концепту* з *поняттям*. А тому терміни “синтаксичний концепт” і “синтаксичне поняття” не розрізняються, а отже, до синтаксичних концептів / понять відносять все, що є в синтаксисі, крім “синтаксичного концепту” у нашому тлумаченні. Очевидно, вирішення цієї проблеми можливе за умов упорядкування / уніфікації лінгвістичної термінології.

Парадоксально, що теорія синтаксичних концептів базується на постулатах концептуальної семантики початку 90-х років ХХ ст. Р. Джекендоффа, американського лінгвіста і філософа. Саме Р. Джекендофф припустив можливість опису концептів, що репрезентуються цілими реченнями, за допомогою комбінування ментальних примітивів [12; 16]. Аналогічної думки дотримується Майкл Глензберг, доходячи висновку, що “структурні аспекти лексики дійсно відображають ширші когнітивні здібності” [15, сл. 52]. Розвиваючи цю ідею, Ю. В. Богоявленська зазначає, що “словник пропонує індивіду-мовцю систему понять, а за синтаксисом закріплена система конфігурацій, які організують ці поняття в комунікативні форми” [2, с. 12]. *Синтаксичні концепти*, за З. Д. Поповою [11, с. 27], і є типовими пропозиціями, що репрезентують окремі поняття на глибинно-семантичному рівні, закріплюючись стійкими структурними схемами в різних мовах. Якщо вважати (слідом за М. М. Болдиревим), що синтаксичний концепт виник на основі граматичного в результаті узагальнення інформації про мовні об’єкти, їх властивості та вживання, то “синтаксичний концепт” можна інтерпретувати як багатовимірний різновид граматичного концепту на позначення типових пропозицій суб’єктно-предикатних відношень, як-от: БУТТЯ ОБ’ЄКТА ТА ЙОГО ОЗНАКИ, ПЕРЕБУВАННЯ У ПЕВНОМУ СТАНІ, ВПЛИВ НА ОБ’ЄКТ тощо. Двоплановість синтаксичного концепту включає мовні (пропозиційне значення з синтаксичною моделлю) та немовні (концептуальний зміст у вигляді суджень про світ) знання, тобто складовими синтаксичного концепту є структурні схеми, синтаксичні позиції та функції окремих лексичних одиниць, синтаксичний зв’язок, його типи, що цілісно фіксують певний факт дійсності в пропозиції як одиниці свідомості структурного характеру.

Отже, здатність синтаксичного концепту бути розкладеним на змістову та формальну складові і є тією специфічною рисою, що зумовлює доцільність його обрання як одиниці зіставлення / *tertium comparationis* в сучасних дослідженнях з когнітивної семантики та синтаксису. *Tertium comparationis* – так званий “третій член порівняння”, питання коректного виокремлення якого і дотепер залишається актуальним для зіставної лінгвістики сьогодення [14, с. 153].

У вітчизняному мовознавстві проблема вивчення синтаксичного концепту як амбівалентної одиниці, спроможної слугувати основою зіставлення для розвідок з когнітивної семантики та синтаксису, є відносно новою. Вона активно розробляється вихованцями та послідовниками наукової школи доктора філологічних наук, професора Світлани Павлівни Денисової (Н. Є. Леміш, І. В. Новосельцева,

О. В. Швець). Дані, отримані в результаті проведених пошуків, свідчать на користь такого підходу, відкриваючи перспективи для його подальшого застосування. Проілюструємо на матеріалі дисертаційних робіт указаних дослідників.

Вивчаючи комунікативно-прагматичні та структурно-семантичні характеристики каузального комплексу в англійській, нідерландській, іспанській, українській та російській мовах, для інтра- та крослінгвального зіставлення структурно-семантичних характеристик об'єкта, що досліджувався (тобто каузального комплексу), за *tertium comparationis* Н. Є. Леміш було обрано синтаксичний концепт – у вигляді каузальної семеми на когнітивно-семантичному рівні та структурної схеми на структурному. Наприклад, (англ.) синтаксичний концепт *ПРИЗВЕДЕННЯ: SMB TO LEAD TO SMTH* – пропозиційно-змістова складова (власне каузальна семема); *Nanim1 ++ Vact + Ninan3* – формальна складова (структурна схема) [7, с. 12].

На основі пропозиційно-змістової складової синтаксичних концептів виокремлених в роботі каузальних домінант (причини, підстави, умови, допусту, мети, ефекту, висновку, результату, наслідку, засобу) було встановлено прототипи синтаксичного концепту КАУЗАЛЬНІСТЬ. До інтралінгвальних віднесено такі: (англ.) СК (=синтаксичний концепт) *НАЯВНОСТІ РЕЗУЛЬТАТУ*, що об'єктивується 5 домінантами, СК *ПРИЗВЕДЕННЯ*, СК *ДОСЯГНЕННЯ*, СК *ВІДБУТТЯ* – 4 домінантами, (нід.) СК *НАЯВНОСТІ ПРИЧИНИ*, СК *УМОЖЛИВЛЮВАННЯ*, СК *ДОСЯГНЕННЯ*, СК *НАЯВНОСТІ НАСЛІДКУ*, СК *СЛІДУВАННЯ*, СК *НАЯВНОСТІ РЕЗУЛЬТАТУ* – 3 домінантами в кожному з 6 типів, (ісп.) СК *НАЯВНОСТІ ЕФЕКТУ* – 5 домінантами, СК *НАЯВНОСТІ ПРИЧИНИ*, СК *НАЯВНОСТІ ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ*, СК *НАЯВНОСТІ РЕЗУЛЬТАТУ*, ДІЇ – 4 домінантами, (укр.) СК *НАЯВНОСТІ РЕЗУЛЬТАТУ* – 4 домінантами, СК *НАЯВНОСТІ ПРИЧИНИ*, СК *ВПЛИВУ*, СК *ВИКЛИКАННЯ*, СК *ВИПРАВДОВУВАННЯ*, СК *ДІЇ*, СК *НАЯВНОСТІ НАСЛІДКУ* – 3 домінантами, (рос.) СК *ВПЛИВУ*, СК *НАЯВНОСТІ НАСЛІДКУ* – 4 домінантами, СК *ВИВЕДЕННЯ* – 3 домінантами [7, с. 28].

За результатами вивчення формальної складової синтаксичного концепту КАУЗАЛЬНІСТЬ найбільша кількість структурних схем його об'єктивації була встановлена для англійської мови (102 одиниці), найменша – для української (61), що прямо пропорційно даним стосовно пропозиційно-змістової складової (англ. – 256, укр. – 156).

Отримані на основі застосування синтаксичного концепту дані дали змогу змоделювати 50 комплексних каузальних фреймів для кожної з мов дослідження, з яких виділено еквівалентні одиниці, зокрема *ВИД / РОЛЬ є ЩОСЬ / ХТОСЬ* діє *ЩОСЬ* є еквівалентним каузальним фреймом для домінант каузального комплексу (ісп.) *conclusión, resulta / resultado, consecuencia*. У подальшому комплексні каузальні фрейми було об'єднано у фрактали КАУЗАЛЬНІСТЬ з представленням генералізованого фрактала КАУЗАЛЬНІСТЬ [там само].

Обрання синтаксичного концепту за *tertium comparationis* для інтра- та крослінгвального зіставлення у споріднених мовах дало змогу Н. Є. Леміш встановити не лише певні прототипи синтаксичного концепту КАУЗАЛЬНІСТЬ (об'єктивації каузального комплексу), що утворилися в ще в період спільної індоевропейської прамови, їх апрототипічні типи (сформовані в результаті подальшого індивідуального історичного розвитку мов, соціального ладу, культурних пріоритетів), а й змоделювати комплексні каузальні фрейми та фрактали КАУЗАЛЬНІСТЬ в англійській, нідерландській, іспанській, українській та російській мовах, що демонструє спільне й відмінне в картуванні носіями різних мов каузального фрагмента дійсності [7, с. 29].

На увагу заслуговує й розвідка І. В. Новосельцевої, яка досліджує синтаксичний концепт в аспекті теорії лінгвальних гештальтів.

Зазначаючи, що лінгвальний гештальт (уведений до когнітивної лінгвістики Дж. Лакоффом [6]), має багато спільного із концептом, дослідниця стверджує (слідом за О. С. Кубряковою), що “концепт – це термін теорії мови, тоді як гештальт – поняття практичного характеру, яке структурується залежно від ситуації та охоплює актуалізовані контекстом ознаки” [9, с. 5]. Лінгвальний гештальт у роботі представлено у вигляді двох полів – з динамічними та статичними компонентами, які відображають структуру гештальту на макрорівні. Динамічні компоненти репрезентовані лексичними концептами як фігурами лінгвального гештальту, а статистичні – синтаксичними концептами простого, складного й ускладненого речень, що утворюють фон лінгвального гештальту.

Синтаксичний концепт, на думку І. В. Новосельцевої, – “це поверхнева структура (предикатні, сурядні та підрядні синтаксичні зв’язки), яка відображає спосіб мислення та організації думок людини за певних обставин” [9, с. 6] і об’єктивується у вигляді структурних моделей простого речення, складнопідрядних / складносурядних зв’язків та ускладнених частин речення. Вона вважає, що пропозиція та синтаксичний концепт – це сам спосіб об’єктивації мислення людини у конкретній ситуації та за певних обставин. Так, лінгвальний гештальт складається з суджень та умовиведень, що будуються за допомогою речень із певним типом зв’язку (синтаксичним концептом). Судження та умовиводи можуть змінюватися залежно від об’єкта спостереження, тому вони є динамічними компонентами певного гештальту, а спосіб їх вираження – його статичний компонент, тобто фон.

У дослідженні лінгвального гештальту дослідниця використовує поверхневу структуру для складання формули пропозиції, а семантичну інтерпретацію – при розкладанні синтаксичних концептів на підвиди / мікроконцепти.

Зіставний аналіз із застосуванням синтаксичного концепту у ролі основи зіставлення (типових схем і пропозицій – концептів простого речення) для вивчення фонів лінгвальних гештальтів INVESTING / INVESTIERUNG / ІНВЕСТУВАННЯ / ИНВЕСТИРОВАНИЕ vs. ECONOMY / WIRTSCHAFT / ЕКОНОМІКА / ЭКОНОМИКА забезпечив отримання об’єктивних і достовірних результатів. Наприклад, аналіз типових схем простого речення в текстах з економіки виявив такі інваріантні / варіантні формули предикатно-аргументної структури, як-от: (англ.) інваріант – V + N, варіанти – V + prep + N, або MV + V + N тощо [9, с. 11]. Щодо пропозиційно-змістової складової, то синтаксичні концепти простого речення в чотирьох мовах (на матеріалі оригінальних англо-, німецько-, україно- і російськомовних текстів зі сфери економіки) утворюють два макроконцепти: АКЦІОНАЛЬНІСТЬ та ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІСТЬ, мікроконцептуальний склад яких виявляє більше відмінностей, ніж спільних рис. Якщо у складі макроконцепту АКЦІОНАЛЬНІСТЬ у вісьмох гештальтах виділено спільний синтаксичний концепт простого речення ОБ’ЄКТНІСТЬ, то семантичні компоненти такого концепту відрізняються в кожному окремому гештальті (див. табл. 5 автореферату [9, с. 12].)

Отже, незважаючи на виконання авторкою наукової роботи у рамках спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство, розгляд лінгвального гештальту як складника етномовної картини світу та виділення його трьох основних типів (процесуального, феноменального та об’єктного залежно від способу референції світу в мові) відкриває перспективи для проведення зіставних досліджень способів об’єктивації лінгвальних гештальтів різних сфер життя на матеріалі будь-якої однієї мови або кількох мов. При цьому використання синтаксичного концепту у ролі tertium

comparationis уможливорює визначення засобів синтаксичної об'єктивації лінгвальних гештальтів як на макро-, так і на мікрорівні у різних контекстах в синхронно-діахронному аспекті.

Інтерес викликає й дисертаційна праця О. В. Швеця, який досліджував типи синтаксичних концептів, репрезентованих номінативними реченнями, а також структурно-семантичні та прагматичні типи таких речень в англійській, французькій та українській мовах.

Спираючись на результати фундаментальних досліджень Р. Джекендоффа, М. М. Болдирєва, Г. А. Волохіної, З. Д. Попової, Л. О. Фурс та інших, автор інтерпретує синтаксичні концепти як узагальнені ментальні образи сприйняття людиною дійсності, тобто ментальні схеми репрезентації номінативних речень, що відображають характерні особливості концептуалізації дійсності представниками різних культур.

Обрання синтаксичного концепту за *tertium comparationis* при зіставному аналізі номінативних речень на когнітивному рівні в трьох мовах дало змогу О. В. Швецю виявити 6 універсальних типів синтаксичних концептів, які “моделюють інформацію онтологічного плану про об'єкти (БУТТЯ ОБ'ЄКТА [ХТО / ЩО ІСНУЄ]; ВОЛОДІННЯ ОБ'ЄКТОМ [ХТО / ЩО НАЛЕЖИТЬ КОМУ]; НЕБУТТЯ ОБ'ЄКТА [ХТО / ЩО НЕ ІСНУЄ]), їх властивості (БУТТЯ ОЗНАКИ ОБ'ЄКТА [ХТО / ЩО Є ЯКИМ]), просторову та часову віднесеність об'єктів (БУТТЯ ОБ'ЄКТА У ПРОСТОРІ АБО ЧАСІ [ХТО / ЩО ІСНУЄ ДЕ АБО КОЛИ]), стан об'єктів (БУТТЯ СТАНУ ОБ'ЄКТА ТА СТАНУ ПРИРОДИ [ХТО / ЩО ПЕРЕБУВАЄ В ЯКОМУ СТАНІ]) (рис. 1)” [13, с. 7–8.] Однак, автор зазначає, що англійська та французька мови “тяжіють до використання номінативних речень на позначення БУТТЯ ОБ'ЄКТА (43,60% англ., 25,67% фр.); українська – БУТТЯ СТАНУ ОБ'ЄКТА ТА СТАНУ ПРИРОДИ (26,0%), БУТТЯ ОБ'ЄКТА У ПРОСТОРІ ТА ЧАСІ (24,40%)” [13, с. 3].

В аналізованій роботі також виявлено, що синтаксичні концепти вербалізуються номінативними реченнями, яким притаманні як граматичні, так і структурно-семантичні модифікації.

Отже, спільні та відмінні ознаки номінативних речень на когнітивному рівні у трьох мовах дослідження (англійській, французькій та українській) було встановлено на основі синтаксичних концептів, обраних за *tertium comparationis* для зіставної інтерпретації мовного матеріалу.

Підсумовуючи, зазначимо, що огляд трьох дисертаційних праць: докторської, захищеної у 2015 р., і двох кандидатських, захищених у 2016 р., та аналіз результатів, представлених у цих роботах з опорою на синтаксичний концепт, свідчать про безумовну перспективність його застосування в зіставно-типологічних дослідженнях сьогодення у ролі *tertium comparationis*. Синтаксичний концепт є саме тією одиницею, використання якої уможливорює вивчення змістової і структурної складових різних одиниць, явищ, категорій не лише у різних типах дискурсу, а й на матеріалі різних мов. Зіставний аналіз на основі синтаксичних концептів дає змогу досліджувати не тільки конкретні гомогенні поняття, а й абстрактні гетерогенні явища та категорії. Такий підхід в лінгвістиці сприятиме вивченню лінгвоантропогенезу у ХХІ ст. в аспекті проблеми свідомість – мисленнево-мовленнєві канали.

Л і т е р а т у р а :

1. *Беляцкая А. А.* Лингвокультура и ноосфера: новые перспективы человеческой эволюции (Лингвоантропогенез в ХХІ веке) / А. А. Беляцкая // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия “Философия. Культурология. Политология. Социология”. – 2013. – Т. 26 (65). – № 5. – С. 98–105.

2. *Богоявленская Ю. В.* Проблема типологии концептов в современной лингвистике / Ю. В. Богоявленская // Лингвокультурология. – 2013. – № 7. – С. 6–16.
3. *Болдырев Н. Н.* Когнитивная семантика / Николай Николаевич Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. ун-та, 2000. – 140 с.
4. *Булынина М. М.* Проблема синтаксического концепта / М. М. Булынина // Rhema. Рема. – 2012. – № 4. – С. 67–73.
5. *Кузьмина С. Е.* Понятие “синтаксический концепт” в лингвистических исследованиях / С. Е. Кузьмина // Вестник Челябинского государственного университета. Серия Филология. Искусствоведение. – 2012. – Вып. 66. – № 17 (271) – С. 87–90.
6. *Лакофф Дж.* Лингвистические гештальты / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 10. – М. : Прогресс, 1981. – С. 350–368.
7. *Леміш Н. Є.* Комуникативно-прагматичні та структурно-семантичні характеристики каузального комплексу в сучасних германських, романських та слов'янських мовах : зіставно-типологічний аспект : автореф. дис. ... докт. філол. наук : спец. 10.02.17 “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / Наталія Євгенівна Леміш. – К., 2015. – 36 с.
8. *Леміш Н. Є.* Синтаксичний концепт як tertium comparationis при встановленні типології структур каузального комплексу (на матеріалі нідерландської та української мов) // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – Т. 17. – № 1. – С. 107–114.
9. *Новосельцева І. В.* Способи об'єктивації лінгвальних гештальтів сфери економіки (на матеріалі германських і слов'янських мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / І. В. Новосельцева. – К., 2016. – 19 с.
10. *Пименова М. В.* Типы концептов и этапы концептуального исследования / М. В. Пименова // Вестник КемГУ. – 2013. – Т. 2. – № 2 (54). – С. 127–131.
11. *Попова З. Д.* Синтаксический концепт и межкультурная коммуникация / З. Д. Попова // Вестник Воронежского государственного университета. Серия Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2004. – № 2. – С. 27–31.
12. *Фурс Л. А.* Особенности когнитивной категории в синтаксисе / Л. А. Фурс // Когнитивные категории в синтаксисе : [кол. монография] / под ред. Л. М. Ковалевой, С. Ю. Богдановой, Т. И. Семеновй. – Иркутск : ИГЛУ, 2009. – С. 21–50.
13. *Швець О. В.* Типологія номінативних речень в англійській, французькій та українській мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / О. В. Швець. – К., 2016. – 20 с.
14. *Connor U.* Tertium Comparationis : A vital component in contrastive research methodology / U. Connor, A. Moreno // Directions in Applied Linguistics : Essays in Honor of Robert B. Kaplan / [eds P. Bruthiaux, D. Atkinson, W. G. Eggington, W. Grabe, V. Ramanathan]. – Clevedon, 2005. – P. 153–164. – (England: Multilingual Matters).
15. *Glanzberg M.* Concepts, Meaning, and the Lexicon : Philosophy of Language Meets the Syntax-Lexical Semantic Interface [Electronic Resource] / Michael Glanzberg. – 2010. – Mode of Access : https://cognition.lu.lv/symp/6-call-materials/slides/Michael_Concepts_MeaningLexpresentation.pdf
16. *Jackendoff R. S.* Semantic Structures / Ray S. Jackendoff. – Cambridge, MA : MIT Press, 1990. – 336 p.
17. *Lakoff G.* Women, Fire and Dangerous Things. What categories reveal about the mind / George Lakoff. – Chicago : L. : The University of Chicago Press, 1987. – 614 p.

References :

1. *Belyatskaya A. A.* Lingvokul'tura i noosfera: novyye perspektivy chelovecheskoy evolyutsii (Linguoantropogenez v KHKHÍ veke) [Linguoculture and noosphere: new perspectives of human evolution (Linguoanthropogenesis in the 21st century)] / A. A. Belyatskaya // Uchenyye zapiski Tavricheskogo natsional'nogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo. Seriya “Filosofiya. Kul'turologiya. Politologiya. Sotsiologiya”. – 2013. – Т. 26 (65). – № 5. – С. 98–105.
2. *Bogoyavlenskaya YU. V.* Problema tipologii kontseptov v sovremennoy lingvistike [The problem of typology of concepts in modern linguistics] / YU. V. Bogoyavlenskaya // Lingvokul'turologiya. – 2013. – № 7. – С. 6–16.
3. *Boldyrev N. N.* Kognitivnaya semantika [Cognitive semantics] / Nikolay Nikolayevich Boldyrev. – Tambov : Izd-vo Tamb. gos. un-ta, 2000. – 140 s.
4. *Bulynina M. M.* Problema sintaksicheskogo kontseptu [The problem of the syntactic concept] / M. M. Bulynina // Rhema. Reма. – 2012. – № 4. – С. 67–73.

5. *Kuz'mina S. Ye.* Ponyatiye "sintaksicheskiiy kontsept" v lingvisticheskikh issledovaniyakh [The concept of "syntactic concept" in linguistic studies] / S. Ye. Kuz'mina // Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya Filologiya. Iskuststvovedeniye. – 2012. – Vyp. 66. – № 17 (271) – S. 87–90.
6. *Lakoff Dzh.* Lingvisticheskiye geshtal'ty [Linguistic Gestalt] / Dzh. Lakoff // Novoye v zarubezhnoy lingvistike. Vyp. 10. – M. : Progress, 1981. – S. 350–368.
7. *Lemish N. YE.* Komunikativno-prahmatychni ta strukturno-semantychni kharakterystyky kauzal'noho kompleksu v suchasnykh hermans'kykh, romans'kykh ta slov'yans'kykh movakh : zistavno-typolohichnyy aspekt [Communicative-Pragmatic and Structural-Semantic Characteristics of the Causal Complex in Modern Germanic, Romance and Slavic Languages: Comparative-Typological Aspect] : avtoref. dys. ... dokt. filol. nauk : spets. 10.02.17 "Porivnyal'no-istorychne i typolohichne movoznavstvo" / Nataliya Yevhenivna Lemish. – K., 2015. – 36 c.
8. *Lemish N. YE.* Syntaksychnyy kontsept yak tertium comparationis pry vstanovlenni typolohiyi struktur kauzal'noho kompleksu (na materialy niderlands'koyi ta ukrayins'koyi mov) [Syntactic Concept as Tertium Comparationis in Establishing the Typology of Structures of the Causal Complex (based on the Dutch and Ukrainian Languages)] // Visnyk Kyivivs'koho natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Seriya Filolohiya. – K. : Vyd. tsentr KNLU, 2014. – T. 17. – № 1. – S. 107–114.
9. *Novosel'tseva I. V.* Sposoby ob'yektyvatsiyi linhval'nykh heshtal'tiv sfery ekonomiky (na materialy hermans'kykh i slov'yans'kykh mov) [Methods of objectivization of linguistic gestalt in the sphere of economics (based on the Germanic and Slavic languages)] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.15 / I. V. Novosel'tseva. – K., 2016. – 19 s.
10. *Pimenova M. V.* Typy kontseptov i etapy kontseptual'nogo issledovaniya [Types of concepts and stages of conceptual research] / M. V. Pimenova // Vestnik KemGU. – 2013. – T. 2. – № 2 (54). – S. 127–131.
11. *Popova Z. D.* Sintaksicheskiiy kontsept i mezhkul'turnaya kommunikatsiya [Syntactic concept and intercultural communication] / Z. D. Popova // Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya Lingvistika i mezhkul'turnaya kommunikatsiya. – 2004. – № 2. – S. 27–31.
12. *Furs L. A.* Osobennosti kognitivnoy kategorii v sintaksise [Characteristics of the cognitive category in syntax] / L. A. Furs // Kognitivnyye kategorii v sintaksise : [kol. monografiya] / pod red. L. M. Kovalevoy, S. YU. Bogdanovoy, T. I. Semenovoy. – Irkutsk : IGLU, 2009. – S. 21–50.
13. *Shvets' O. V.* Typolohiya nominatyvnykh rechen' v anhliys'kiy, frantsuz'kiy ta ukrayins'kiy movakh [Typology of nominative sentences in English, French and Ukrainian languages] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.17 / O. V. Shvets'. – K., 2016. – 20 s.
14. *Connor U.* Tertium Comparationis : A vital component in contrastive research methodology / U. Connor, A. Moreno // Directions in Applied Linguistics : Essays in Honor of Robert B. Kaplan / [eds P. Bruthiaux, D. Atkinson, W. G. Eggington, W. Grabe, V. Ramanathan]. – Clevedon, 2005. – P. 153–164. – (England: Multilingual Matters).
15. *Glanzberg M.* Concepts, Meaning, and the Lexicon : Philosophy of Language Meets the Syntax-Lexical Semantic Interface [Electronic Resource] / Michael Glanzberg. – 2010. – Mode of Access : https://cognition.lu.lv/symp/6-call-materials/slides/Michael_Concepts_Meaning_Representation.pdf
16. *Jackendoff R. S.* Semantic Structures / Ray S. Jackendoff. – Cambridge, MA : MIT Press, 1990. – 336 p.
17. *Lakoff G.* Women, Fire and Dangerous Things. What categories reveal about the mind / George Lakoff. – Chicago : L. : The University of Chicago Press, 1987. – 614 p.

Леміш Н. Е. Синтаксический концепт как основа сравнения в современных лингвокогнитивных исследованиях.

В статье представлен синтаксический концепт как эталон сравнения в современных исследованиях по когнитивно-семантическому синтаксису. Проанализированы научные результаты по поводу определения понятия "синтаксический концепт" и его использования в сравнительно-типологических работах. Установлена потенциальная способность синтаксического концепта выступать основой сравнения в изучении синтаксических категорий в разных типах дискурса. Такой подход даст возможность детально исследовать не только конкретные гомогенные понятия, а и абстрактные гетерогенные явления и категории.

Ключевые слова: синтаксический концепт, эталон сравнения, когнитивно-семантический синтаксис, содержательная и структурная организация концепта.

Lemish N. Ye. Syntactic Concept as Comparative Basis in Modern Linguocognitive Studies.

The article represents the syntactic concept as a reference of comparison standard in modern studies on cognitive-semantic syntax. The scientific results concerning the definition of the concept "syntactic concept" and its use in comparative typological works have been analysed. The potential ability of the syntactic concept

to establish the basis for comparison in the study of syntactic categories in different types of discourse has been established. This approach will provide an opportunity to examine in detail not only specific homogeneous concepts, but also abstract heterogeneous phenomena and categories.

Keywords: syntactic concept, reference of comparison, cognitive-semantic syntax, meaningful and structural organization of the concept.

УДК 81'42:165.72

Москальчук М. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ПІДХОДИ ДО ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВЕРИФІКАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТСЬКОГО ГУМАНІЗМУ

У статті визначено лінгвокогнітивні підходи до сутності понять, використовуваних у сучасному світському гуманізмі. Проаналізовано зміст таких понять, як “евпраксофія”, “dasein”, “маса/натовп”, “людина маси/натовпу”, свобода “freedom” і свобода “liberty” в їхній кореляції з когнітивним та лінгвофілософським витлумаченням. Установлено, що ці поняття є домінуючими у визначенні принципів і поглядів на феномен людини, на її соціальне життя, які сприятимуть розкриттю природи Людини ХХІ ст.

Ключові слова: евпраксофія, гуманізм, світський гуманізм, свобода “freedom”, свобода “liberty”, маса/натовп, людина маси/натовпу, свобода волі.

У сучасному різноманітному та багатокультурному світі все більшого впливу набувають досягнення в науково-технічній сфері, завдяки яким відбувається теоретичне осмислення духовності, переосмислюється не тільки саме буття людини, а й формується культура мислення (В. П. Кохановський, Т. Кун та ін.) де філософія виступає як інтелектуально-духовна діяльність, спрямована на формування системи мислення та способу життя (І. Лакатос, Ф. А. Гаєк та ін.), а лінгвістика сприяє універсальному та національно-специфічному, культурному й мовному розвитку суспільства (М. Алефіренко, О. Березович, О. Кубрякова, В. Маслова та ін.).

Змінюються не лише погляди на людину та її положення в суспільстві, а й спостерігається становлення нового соціокультурного середовища, яке тісно пов'язане з однією із течій у філософії – світським гуманізмом (П. Куртц). Нині гуманізм – це найважливіша складова розвитку культури, формування суспільних відносин, визначення людиною свого ставлення до світу і пристосування до навколишнього середовища (Г. В. Гівішвілі, В. Кувакін та ін.).

Мета статті – проаналізувати лінгвокогнітивні підходи до термінологічної верифікації сучасного світського гуманізму.

Із нівелюванням гуманістичних цінностей постає необхідність інтеграції результатів різних наук для вивчення процесів відродження нової духовності, на засадах якої буде формуватися транскультура людської цивілізації.

У цьому контексті нові терміни постають універсальними поняттями, що виходять за межі звичного феномена і набувають іншого змісту, характеризуючи середовище і буття сучасної людини. Відомо, що жодна наука не стоїть на місці, вона продовжує свій поступальний розвиток, вводячи в обіг нові поняття, чому значно посприяли науково-технічні досягнення та нововведення. Для цього є необхідність